

Sanat Eğitim Tarihi çerçevesinde

ocuk Sanatının Tarihi

Oğuz DİLMAÇ

4. Baskı

Prof. Dr. Oğuz DİLMAÇ

Sanat Eğitimi Tarihi Çerçevesinde ÇOCUK SANATININ TARİHİ

ISBN 978-605-241-149-0

Kitap içeriğinin tüm sorumluluğu yazarına aittir.

© 2024, PEGEM AKADEMI

Bu kitabın basım, yayım ve satış hakları Pegem Akademi Yay. Eğt. Dan. Hizm. Tic. AŞ'ye aittir. Anılan kuruluşun izni alınmadan kitabın tümü ya da bölümleri, kapak tasarımı; mekanik, elektronik, fotokopi, manyetik kayıt ya da başka yöntemlerle çoğaltılamaz, basılamaz ve dağıtılamaz. Bu kitap, T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı bandrolü ile satılmaktadır. Okuyucularımızın bandrolü olmayan kitaplar hakkında yayınevimize bilgi vermesini ve bandrolsüz yayınları satın almamasını diliyoruz.

Pegem Akademi Yayıncılık, 1998 yılından bugüne uluslararası düzeyde düzenli faaliyet yürüten **uluslararası akademik bir yayınevidir**. Yayınladığı kitaplar; Yükseköğretim Kurulunca tanınan yükseköğretim kurumlarının kataloglarında yer almaktadır. Dünyadaki en büyük çevrimiçi kamu erişim kataloğu olan **WorldCat** ve ayrıca Türkiye'de kurulan **Turcademy.com** tarafından yayınları taranmaktadır, indekslenmektedir. Aynı alanda farklı yazarlara ait 2000'in üzerinde yayını bulunmaktadır. Pegem Akademi Yayınları ile ilgili detaylı bilgilere <http://pegem.net> adresinden ulaşılabilir.

1. Baskı: Ocak 2018, Ankara

4. Baskı: Kasım 2024, Ankara

Yayın-Proje: Selcan Durmuş

Dizgi-Grafik Tasarım: Tuğba Kaplan

Kapak Tasarımı: Pegem Akademi

Baskı: Sonçağ Yayıncılık Matbaacılık Reklam San Tic. Ltd. Şti.
İstanbul Cad. İstanbul Çarşısı 48/48 İskitler/Ankara

Yayıncı Sertifika No: 51818

Matbaa Sertifika No: 47865

İletişim

Pegem Akademi: Shira Ticaret Merkezi
Macun Mahallesi 204 Cad. No: 141/33, Yenimahalle/Ankara
Yayınevi: 0312 430 67 50
Dağıtım: 0312 434 54 24
Hazırlık Kursları: 0312 419 05 60
İnternet: www.pegem.net
E-ileti: pegem@pegem.net
WhatsApp Hattı: 0538 594 92 40

*Bana çok güzel bir çocukluk yaşatan babama ve çok güzel bir
babalık yaşatan çocuklarıma ve eşime...*

PROF. DR. OĞUZ DİLMAÇ

1996-1999 yılları arasında MEB Erzurum İl Milli Eğitim Müdürlüğüne bağlı İbn-i Sina İlköğretim okulunda resim-iş öğretmeni olarak görev yaptı. 1999 yılında Atatürk Üniversitesi Kazım Karabekir Eğitim Fakültesi Resim-iş Eğitimi Anabilim dalına okutman olarak atandı. 2003 yılında Atatürk Üniversitesi

Sosyal Bilimler Enstitüsü Resim-iş Öğretmenliği Bilim Dalında Yüksek Lisansını tamamladı. 2009 yılında Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Batı Sanatı ve Çağdaş Sanat Bilim dalında Doktorasını tamamladı. 2011 yılında Atatürk Üniversitesi Kazım Karabekir Eğitim Fakültesi Resim-iş Eğitimi Anabilim dalına Yrd.Doç.Dr. olarak atandı. 2013 yılında Güzel Sanatlar Eğitimi alanında Doçent unvanı aldı. Bugüne kadar altı kişisel serginin yanı sıra yurt içinde ve yurt dışında bir çok karma sergilere katılmıştır. Ulusal ve uluslararası kongrelerde yayınlanmış bildirileri, sanat eğitimi ile ilgili yurtiçi ve yurtdışı çeşitli dergilerde yayınlanmış makaleleri ve kitap bölümleri bulunmaktadır. 2017 yılında GÖRSED derneği tarafından Akademisyen Kategorisinde yılın Görsel Sanat Eğitimcisi ödülüne layık görülmüştür. INSEA (The International Society for Education Through Art) ve GÖRSED (Görsel Sanatlar Eğitimi Derneği) üyesidir. 2018 yılında Profesörlük kadrosuna atanan Oğuz Dilmaç, Atatürk Üniversitesi Kazım Karabekir Eğitim Fakültesi Resim-İş Eğitimi Anabilim dalında öğretim üyesi olarak görevine devam etmektedir.

Ön Söz

Çocuk resmi bir ifade aracı olmasının yanı sıra çocuğun zihinsel ve bedensel gelişiminin etkisi ile ortaya çıkan bir dürtünün sonucunda üretilen çalışmalardır. Elbette çocuk, resim etkinliği sırasında bilinçli olarak bunu gerçekleştirmeyi amaçlamaz. Doğal olarak gerçekleşen bu süreç, sürekli değişen ve gelişen dinamik bir olgudur. Resim ve çocuk birbirlerinin ayrılmaz bir parçasıdır ve birbirlerini anlamlandırarak tamamlarlar. Ayrıca resim etkinlikleri sonucunda çocuk iç dünyasına açılan ve hem psikolojik hem de zihinsel gelişimi ile ilgili olarak ipuçları veren bir pencereyi yetişkinlere sunar.

Çocukların yaptıkları resimlerin sözcüklerden daha güçlü bir ifade aracı olduğunun keşfedilmesi 19. yüzyılın ikinci yarısında başlamıştır. Bu keşif sonucu, çocuğun iç dünyası ile ilgili ipuçları elde etmede çocuk resimlerinden yararlanılmaya başlandığını, çocukların yaptığı resimlerden hareketle çocuğun zekasını ölçen ölçeklerin geliştirilmesine yönelik araştırmaların da başladığını görmekteyiz. Özellikle 1885-1920 yılları arasındaki dönemde birçok değişik ülkede çocuk resimlerini biriktirme, onları betimleme ve sınıflandırma çabaları görülmüştür. Bu dönemde, çok sayıda çocuk resmi üzerinde araştırmalar yapılmış ve resimler çocukların cinsiyet, sosyo- kültürel yapısı ve yaşına göre birtakım özellikleri göz önünde tutularak sınıflandırılmıştır. Başlangıçta yapılan bu basit sınıflandırmaların, ilerleyen yıllarda psikoloji biliminin de yardımıyla çocuğun bilişsel, duyuşsal ve psikomotor gelişim özelliklerine göre çeşitlendiği görülecektir.

Bu kitabın adının Çocuk Sanatının Tarihi olarak belirlenmesinde karşılaşılan temel soru şudur; çocuk resimleri birer sanat eseri midir? Elbette çocuk resimleri birer sanat eseri değildir. Kitabın adının oluşmasına etki eden iki temel unsur bulunmaktadır. Bunlardan birincisi sanatın sadece yetenek değil, daha büyük bir oranda yaratım süreci olduğudur ve çocuk bu süreci yoğun olarak yaşamaktadır. Dolayısıyla yetişkinlerin sanatsal çalışmaları ile bu anlamda benzerlik göstermektedir. İkincisi ise kitabın dördüncü bölümünde ele alınan ve çocuk resimlerinin özellikle avangart sanatçıların eserleri ile olan şaşırtıcı benzerlikler taşıması kitabın bu adı almasına neden olmuştur. Çocukların yetişkinlerden ayrı ve çok farklı varlıklar olması çocuk resimlerinin kendi içinde ele alınması zorunluluğunu doğurmaktadır. Kendine ait oldukça zengin bir dili bulunan bu resimler elbette yetişkin sanatçıların eserleri ile karşılaştırılmamalıdır.

Bu kitapta çocuk resimlerini yorumlama yerine, çocuk resmini keşfetme ve anlamlandırma çabalarının geçirdiği gelişim evreleri verilmeye çalışılmıştır. Bu evrelere yön veren sanat eğitimcileri, psikologlar, eğitim bilimciler, filozof ve sanatçıların görüşleri, izledikleri yollar, ortaya koydukları ve bazılarının bugün bile geçerliliğini koruduğu görülen metotlar ele alınarak okuyucuya sunulmuştur. Disiplinlerarası bir alan olan sanat eğitiminin tarihsel süreç içinde kısa bir bölümünün sunulduğu bu çalışma, çocuk resimlerinin yetişkinler gözüyle anlamlandı-

rılma serüvenidir. Sanat eğitimcileri, sanat eğitimci adayları ve konu ile ilgilenen araştırmacılar için görsel sanatlar eğitiminin dönemsel bir kesitini ele alan bu çalışmanın ilgililer için bir başvuru kitabı olması, arzumuzdur.

Bu kitabın düzenlenmesinde yardımlarını esirgemeyen değerli Prof. Dr. H. Ömer ÖZDEN'e ayrıca teşekkürlerimi sunuyorum. Desteği ve görüşleri ile bana katkı sağlayan eşim Dr. Sehran DİLMAÇ'a ve kitabın kapağında yer alması için resim yapan oğullarım Okay ve Gökmen'e de katkıları için ayrıca teşekkür ederim.

Oğuz DİLMAÇ

2017

İÇİNDEKİLER

Prof. Dr. Oğuz Dilmaç	v
Ön Söz.....	vii

Giriş	1
--------------------	----------

1. BÖLÜM ENDÜSTRİYEL DEVRİM VE SOSYAL DEĞİŞİMİN ETKİSİNDEKİ SANAT EĞİTİMİ VE ÇOCUK RESİMLERİNE OLAN İLGİYE ETKİSİ

Jean Jacques Rousseau (1712-1778)	21
Johann Heinrich Pestalozzi (1746-1827).....	25
Herbert Spencer (1820–1903).....	31
Art and Craft.....	34
John Ruskin (1819-1900).....	39
William Morris (1834-1896).....	43

2. BÖLÜM EĞİTİM AKIMLARININ ETKİSİNDEKİ SANAT EĞİTİMİ VE ÇOCUK RESİMLERİNE OLAN İLGİYE ETKİSİ

Alfred Lichtwark (1852-1914)	50
Georg Kerschensteiner (1854-1932)	50
John Dewey (1859-1952).....	55
Henry Schaefer-Simmer (1898-1978).....	56

3. BÖLÜM

PSİKOLOJİNİN BİLİMSEL BİR DİSİPLİN OLARAK KABUL EDİLMESİNİN ÇOCUK RESİMLERİNE OLAN İLGİYE ETKİSİ

James Sully (1842-1923)	69
Corrado Ricci (1858-1934)	76
Georges Rouma	77
Georges- Henri Luquet (1876-1965).....	78
Friedrich Wilhelm August Fröbel (1782-1852).....	90
Rudolf Arnheim (1904-2007)	97
Jean Piaget (1896 - 1980).....	103
Victor Lowenfeld (1903-1960).....	107
Arthur B. Clark.....	109
Karl Bühler (1861-1917).....	112
Norman Freeman	116
Rhoda Kellogg (1898-1987)	119
John Matthews	124

4. BÖLÜM

MODERN SANATIN ÇOCUK RESİMLERİNE OLAN İLGİYE ETKİSİ

Wassily Kandinsky (1866-1944)	145
Franz Cizek (1865-1946)	152
Paul Klee (1879-1940).....	167
Jean Dubuffet (1901-1985).....	172

SONSÖZ	176
Kaynakça	179

GİRİŞ

Son iki yüz yıldır yetişkinlerin çocuk resimlerinin görsel çekiciliğini analiz etmeye yönlendiren en önemli faktörler bu resimlerin içerdiği masum çekiciliğin yanı sıra çocuğun gizemli dünyasını yansıtmasıdır. Çocuğun dış dünya ile arasındakurulan bağın onda uyandırdığı duyguları yansıtmada kullandığı en yalın araç resimdir. Çocuğun daha konuşmaya başlamadan önce karalamaya başladığı göz önüne alınırsa resmin ne kadar önemli bir ifade aracı olduğu anlaşılacaktır.

Çocuk resimleri şüphesiz çocuğun olduğu her dönemde vardı ve en erken örnekleri belkide mağara duvarlarına yapılmıştı. Çocukların çizimleri ile ilgili bilinen en eski örnek ise Aristo'nun genç Yunanlıların eğitimi için en önemli konular içerisine çizimi de katmasını gösterebiliriz (Compayre, 1910: 89). Aristo doğanın sahip olduğu dinamikler ve insanlarla olan diyalogda, sanatın bir eğitim aracı olabileceğine inanıyordu (Özsoy, 2003: 58). Ancak çocuk resimlerinin hak ettiği önemi kazanması için çocuk gelişimi üzerine yapılan araştırmaların yoğunlaştığı aydınlanma döneminin gelmesi beklenecekti.

Özellikle 19. yüzyılın çeşitli dönemlerinde çocuk resimlerinin incelenmesi ile ilgili araştırmalar yoğunluk kazanarak (Efland,1990; Goodenough,1926; Harris, 1963; Macdonald, 1970; Thomas ve Silk, 1990) özellikle İngiltere'de Cooke, İtalya'da Ricci, Avusturya'da Cizek ve Fransa'da Luquet'in başını çektiği araştırmacılar tarafından sürdürülmüştür. Araştırmaların sayıca çokluğuna rağmen karşılaşılan en büyük çelişki elde edilen sonuçların çocuk resimlerinin genel bir modelini vermemesidir.

Yavuzer (1992: 22) özellikle 1885-1920 yılları arasında çocuk resimlerini biriktirme, onları betimleme ve sınıflandırma çabalarının görüldüğünü belirtmiştir. Ama burada sorulması gereken en önemli soru dört ya da beş yaşındaki bir çocuğun sınırsız hayal gücünün bir sonucu olarak yaptığı eserin yetişkinlere ait sadece

sanatsal ve estetik terimlerle nasıl yorumlanabileceğidir? Bu yorumlamaların disiplinler arası çalışmayı gerektirdiği açıktır.

Bu araştırmada ele alınan konu sanat eğitimi tarihi çerçevesinde çocuk resmine olan ilginin incelenmesidir. Her evreye damgasını vuran ünlü düşünür, pedagoğ, sanat eğitimcisi, araştırmacı, psikolog ve sanatçıya yer verilerek, sanat eğitime teorik ve uygulamada yaptıkları katkılar sunulmaya çalışılmıştır. Başlangıçta bir makale olarak hazırlanması düşünülen konu kapsam bakımından genişliği göz önüne alındığında kitap olarak okuyucuya sunulmasının daha uygun olacağı düşünülmüştür.

Bu kapsamda ele alınan çocuk resimlerine olan ilgi, toplumların geçirdiği ekonomik, kültürel, bilimsel ve teknolojik alanlarda gösterdiği değişime paralel olarak değişmiş ve günümüze gelebilmiştir. Sanat eğitimi, tarih içerisinde geçirdiği değişim sırasında bir takım faktörlerin etkisi altında kalmıştır. Bu faktörleri şöyle sıralayabiliriz:

1. Sanat tarihi, psikoloji, felsefe, estetik, sosyoloji, antropoloji gibi sanat eğitimi etkileyen bilim alanlarındaki gelişmeler,
2. Toplumların sanata olan bakışı,
3. Tarih içinde toplumların ihtiyaçlarına göre sanattan ve eğitimden beklentileri,
4. Bu beklentilerinin karşılanması sırasında belirlenen sanat eğitiminin amaç, yöntem ve uygulamaları,
5. Sanat Eğitiminin gelişen teknolojinin yarattığı değişikliklerden etkilenmesi,
6. Toplumların dini, politik dünya görüşleri ve ekonomik güçleri,
7. Sanat eğitiminin bilimsel bir disiplin olduğunu göstermek için yapılan çalışmalar.

Bu etkiler doğrultusunda çocuk resimlerine olan ilgiyi dört evreye ayırabiliriz. Kelly (2004) gibi araştırmacılar ise bu evleri üç grup altında toplamıştır. Bu evrelerden birincisinde çocuklar sanayinin ve ekonomik büyümenin çıkarları için sanat eğitimi almalıdır düşüncesi hâkimdi. Bu ilk eğitim sanayinin ihtiyaç duyduğu fabrikalarda çalışacak nitelikli tasarımcıları yetiştirmeye yönelikti. Endüstri Çağı olarak anılan bu dönem ile birlikte sanat eğitiminde tasarım ön plana çıkmıştır. Bu yolla endüstrinin üreteceği eşyanın tasarımında yenilikçi bir anlayışın arayışı içine girilir. Amaç üretilen eşyaların iyi pazar bulmasıdır ve bu bağlamda endüstrinin üreteceği ucuz eşya biçimlerini kolay, düzgün çizmektir. Bunun için en uygun çizim yöntemi olarak geometrik formlarla yapılan çizgisel tasarım metodu uygun görülmüştür. İngiliz sanat eğitimcisi M. Steveni'nin, ticaret bilinci-